

Advies ten behoeve van de aanvraag herbegrenzing Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug

Foto: Landgoed het Kombos, Maarsbergen
(Stephan Hermens)

Advies aanvraag herbegrenzing Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug

Dit is het advies van de Adviescommissie Nationale Parken¹ ten behoeve van de herbegrenzingsaanvraag van de stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug aan de minister van LVVN.

Inleiding

Dit advies betreft het op 25 april 2023 (kenmerk UTSP-556261-212) door aanvrager ingediend verzoek tot herbegrenzing van Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH). De adviescommissie heeft haar advies gebaseerd op artikel 3.68 van het Besluit kwaliteit leefomgeving² (Bkl) met inachtneming van de nadere uitleg in de op 23 mei 2024 gepubliceerde beleidsregel³.

De adviescommissie heeft de aanvraag in oktober 2024 in behandeling genomen en concludeerde destijds dat het op basis van de aangeleverde stukken helaas niet mogelijk was om de aanvraag zorgvuldig te toetsen aan de criteria van de beleidsregel. De belangrijkste tekortkomingen die de commissie in 2024 signaleerde waren: 1) het ontbreken van een zorgvuldige onderbouwing vanuit het samenhangende landschapsecologische- en cultuurhistorische systeem ten aanzien van de keuzes ten grondslag liggend aan de gewijzigde begrenzing, en 2) een zorgvuldige onderbouwing van hoe het gebied voldoet aan de kwaliteitseis ecosystemen, waarin zowel de systeemkwaliteit als de biotische component wordt beschreven, alsmede de onderbouwing voor andere (kwaliteits)criteria die in de beleidsregel worden genoemd (zoals de verzekering van de wezenlijke kenmerken binnen en buiten de natuurkern van het beoogde gebied). De adviescommissie raadde de stichting NPUH aan om ten behoeve van deze onderbouwing een landschapsbiografie en landschapsecologische systeemanalyse (LESA) op te (laten) stellen. De herbegrenzingsaanvraag werd daarop aangehouden in afwachting van de gevraagde onderbouwing.

Op 17 november 2025 heeft de stichting NPUH aanvullende informatie aangeleverd, bestaande uit een landschapsecologische systeemanalyse, een landschapsbiografie en een uitbreiding van de onderbouwing in de voortoets. De gekozen begrenzing in relatie tot de inzichten uit de landschapsecologische systeemanalyse en de landschapsbiografie zijn op 17 december 2025 in een mondeling gesprek verder toegelicht aan de adviescommissie door een vertegenwoordiging van Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. De adviescommissie acht hiermee over voldoende informatie te beschikken om de herbegrenzingsaanvraag te kunnen beoordelen en advies uit te brengen. Al de ontvangen informatie is betrokken in de beraadslagingen bij de totstandkoming van dit advies.

Advies op basis van de beleidsregel

De adviescommissie is positief over de geactualiseerde herbegrenzingsaanvraag voor NPUH. Zij adviseert om de status Nationaal Park voor het uitgebreide gebied toe te kennen, met inachtneming van de in het vervolg van deze brief genoemde aanbevelingen.

¹ De Adviescommissie Nationale Parken is ingesteld met als doel te adviseren over aanvragen met betrekking tot aanwijzing of bij herbegrenzing van een gebied als Nationaal Park (NP). Zie ook: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2025-32086.html>

² Artikel 3.68 Besluit kwaliteit leefomgeving

³ [wetten.nl - Regeling - Beleidsregel aanwijzing Nationale Parken 2024-2030 - BWBR0049721](https://wetten.nl/-/Regeling/-/Beleidsregel-aanwijzing-Nationale-Parken-2024-2030-BWBR0049721) (overheid.nl)

De Utrechtse Heuvelrug is een langgerekte stuwwal die loopt van het Gooimeer bij Huizen tot aan de Nederrijn bij Rhenen. Deze stuwwal vormt een uniek geomorfologisch fenomeen. De herbegrenzing maakt dat aan het gelijknamige Nationale Park een belangrijk deel van dit geo-patrimonium wordt toegevoegd.

De herbegrenzingsaanvraag betreft in essentie de toevoeging van het aaneengesloten bosgebied op de Utrechtse heuvelrug ten noordwesten van de A28. De Landschapsecologische systeemanalyse laat echter zien dat het landschapsecologische systeem een veel ruimer gebied betreft, waar niet alleen het bosgebied toe gerekend kan worden, maar ook de flanken en de lagergelegen gebieden. Eén van de belangrijkste vragen die de commissie had na bestudering van de aanvraag en bijlagen was de vraag waarom weliswaar voor een significante uitbreiding van het huidige nationale park is gekozen, maar dat hierbij de flanken en natte laaggelegen gebieden buiten beschouwing zijn gebleven, terwijl juist hier kansen zijn om het landschapsecologische systeem vollediger te maken. Het betrekken van het omliggend landschap sluit bovendien aan bij het streefbeeld voor Nationale Parken in 2040, waarbij natuurkernen zijn ingebed in een landschapsecologische en landschappelijke/cultuurhistorische eenheid en verbonden met het omliggende landschap.⁴

Deze vraag is gesteld en nader toegelicht in een mondeling gesprek met Saskia Guldemon (accounthouder NPUH bij Provincie Utrecht) en Jeroen Heemsbergen (programmamanager bij de stichting NPUH). Dit gesprek heeft de adviescommissie als zeer verhelderend ervaren ten aanzien van de gekozen begrenzing in relatie tot de governancestructuur van NPUH.

Motivatie herbegrenzing NPUH

De achterliggende gedachte achter de keuze voor deze herbegrenzing is dat het hanteren van de status Nationaal Park voor het (vrijwel) aaneengesloten en beleefbare bosgebied in de regio op veel draagvlak kan rekenen. Diverse gemeenten die buiten de huidige begrenzing van het Nationaal Park liggen (Baarn, Soest, De Bilt), zijn al sinds 2018 lid van de stichting en dragen ook financieel bij. Daarnaast wordt door de stichting NPUH in haar activiteiten een veel ruimer werkingsgebied gehanteerd, dat is gebaseerd op het onderliggende ecologisch systeem. Ook het hanteren van dit ruime werkingsgebied heeft veel draagvlak in de regio.

Hoewel de status Nationaal Park geen juridische consequenties⁵ heeft, wordt dit in praktijk niet altijd zo ervaren, bijvoorbeeld door agrariërs die angst hebben voor mogelijke extra beperkingen of gemeenten die bijvoorbeeld ruimte voor woningbouw zoeken. Vanuit het veel ruimere werkingsgebied van de stichting NPUH worden stappen gezet ten behoeve van ecohydrologisch systeemherstel en om groene routes naar de heuvelrug te ontwikkelen en stimuleren. Het werkingsgebied omvat naast het begrensde bosgebied ook de flanken, de Eempolder, de Gelderse Vallei, het Noorderpark en het Vechtplassengebied, de Stichtse Lustwarande/stedenband en het Langbroekerweteringgebied. Concrete voorbeelden van activiteiten gericht op het ruimere werkingsgebied zijn de Blauwe Agenda⁶ en de Visie

⁴ Het streefbeeld voor de nationale parken is afkomstig uit het Beleidsprogramma Nationale Parken:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/06/19/bijlage-1-lnv-beleidsprogramma-nationale-parken-2024-2030>.

⁵ De (juridische) bescherming van de natuur en het landschap in de nationale parken is geborgd in de bestaande Wet natuurbescherming en het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening die beide opgaan in het stelsel van de Omgevingswet. Deze wetgeving stelt regels aan activiteiten in de Natura 2000-gebieden en aan het NNN. Het beleidsprogramma nationale parken geeft geen nieuwe of aanvullende wettelijke regels voor nationale parken vanuit het Rijk bovenop de bestaande kaders.

⁶ [Blauwe Agenda - Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug](#)

duurzame recreatieve mobiliteit Utrechtse Heuvelrug en haar flanken⁷. Uit het gesprek is ook gebleken dat het de ambitie is om uiteindelijk ook provincie Noord-Holland in de governance te betrekken, zodat ook het meest noordelijke deel van de stuwwal en haar flanken binnen het werkingsgebied komen.

Interpretatie Adviescommissie

De adviescommissie begrijpt dat de pragmatische aanpak - met een begrenzing op het aaneengesloten bosgebied en een ruimer werkingsgebied - is ingegeven door de overtuiging dat kwaliteitsambities het best bereikt kunnen worden middels een geleidelijk proces met toenemend breed draagvlak. De adviescommissie begrijpt ook de genoemde urgentie dat participerende gemeenten buiten de huidige begrenzing zich graag binnen een afzienbare periode beloond willen zien met de gewenste herbegrenzing.

De adviescommissie constateert dat het ruimere werkingsgebied van groot belang is voor het verder ontwikkelen van de ecohydrologische kwaliteit en recreatief gebruik en beleving in balans met de cultuurhistorische en ecologische waarden binnen het (her)begrensde Nationaal Park.

De adviescommissie prijst de brede samenwerking tussen gebiedspartijen om vanuit het ruimere werkingsgebied inspanningen te leveren om te komen tot een robuust ecologisch systeem. In de ogen van de adviescommissie functioneert het werkingsgebied daarmee als extra buffering en heeft het een functie als regionale (landschaps)ontwikkelzone.⁸ Dit laat onverlet dat het behouden en ontwikkelen van de aanwezige wezenlijke kenmerken en natuurwetenschappelijke waarde - ook na de nu voorgestelde herbegrenzing - bemoeilijkt kan worden door de onvolledigheid met betrekking tot het onderliggende ecohydrologische systeem. Echter, zelfs bij een herbegrenzing van het Nationaal Park inclusief de direct gerelateerde flanken zouden er intensieve inspanningen nodig zijn om het onderliggende ecohydrologische systeem natuurlijker te laten functioneren. Dit illustreert dat een goede governance en borging met betrekking tot het werkingsgebied in relatie tot het Nationaal Park, in het omgevingsbeleid van provincie en gemeenten van groot belang is als steun in de rug voor de ambities van het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug.

Aanbevelingen

De adviescommissie is van mening dat er zich diverse ontwikkelingen voordoen, die sterk van invloed kunnen zijn op de ruimte voor natuurontwikkeling en landschapsbeleving in en om het Nationaal Park, zowel in positieve als in negatieve zin. Geopolitieke omstandigheden maken dat het Ministerie van Defensie meer ruimte nodig heeft voor militaire activiteiten. De recreatiedruk zal toenemen door groei van wonen, werken en voorzieningen in het kader van NOVEX Utrecht-Amersfoort. De nog prille aanwezigheid van de wolf heeft nu al invloed op de toegankelijkheid van de natuurgebieden en heeft in breder zin zelfs invloed op de verhouding tussen mens en natuur.

Het recent gepubliceerde Ontwerp-Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) 2026 – 2035⁹ noemt als thema's voor de Utrechtse Heuvelrug onder meer: hydrologisch systeem bestand maken tegen impact van droogte en wateroverlast; revitalisering van de bossen en aanleg nieuw bos op de flanken; herstel van kwelafhankelijke natuur op de flanken; realisatie nieuwe natuur (NNN) op de flanken en versterken van de groenblauwe dooradering. De adviescommissie herkent zich in deze opgaven en benadrukt dat het regionale hydrologische systeem van de heuvelrug bestaat uit een infiltratiegebied op

⁷ [Intentieverklaring: Samen werken aan een duurzaam recreatief mobiliteitssysteem op de Utrechtse Heuvelrug en flanken - Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug](#)

⁸ Expertteam Natuur en Ruimtelijke Kwaliteit, Nationale Parkenbureau (2022). Definiëring en uitwerking zoneringsmodel nationale parken.

⁹ [Ontwerp-Utrechts Programma Landelijk Gebied 2026 - 2035](#)

de heuvelrug, van waaruit een deel van het grondwater na doorstroming van het sediment opwelt aan de flanken. De hoeveelheid en kwaliteit van dit kwelwater is van essentieel belang voor veel ecosystemen aan de flanken en wordt bepaald door het landgebruik en de onttrekkingen in de infiltratiegebieden op de heuvelrug. De adviescommissie pleit ervoor om deze samenhang op termijn leidend te laten zijn voor de organisatorische en functionele werking van het Nationaal Park, zo dat het beter de evidente relaties in het hydrologisch systeem omvat.

De adviescommissie is verder van mening dat er bij doorontwikkeling meer aandacht zou mogen zijn voor de (recreatieve) beleving van de historische gelaagdheid en het bijzondere reliëf behorend bij de stuwwal. Zeker met betrekking tot dit laatste aspect zou in de governance een nauwe samenwerking met het UNESCO Geopark in ontwikkeling Heuvelrug, Gooi en Vecht¹⁰ zeer wenselijk zijn. Deze stichting is er immers op gericht de bijzondere ontstaansgeschiedenis concreet in het terrein te behouden en voor het publiek beleefbaar te maken, met speciale aandacht voor aardkundige en cultuurhistorische waarden.

De adviescommissie kan zich gezien eerder genoemde ontwikkelingen en aandachtspunten voorstellen dat de minister van LNV - bij toekenning van de herbegrenzing - de Stichting NPUH verzoekt om te verkennen hoe de natuurkernen organisatorisch en functioneel beter kunnen aansluiten op het complete onderliggende ecohydrologische systeem, inclusief de flanken. In dit licht zou de adviescommissie zich kunnen voorstellen dat de stichting NPUH in een ontwikkelstrategie het begrensde Nationaal Park expliciet samenbrengt met het ruimere werkingsgebied. De adviescommissie verwacht dat een verbeelding van het Nationaal Park tezamen met een regionale (landschaps)ontwikkelingszone zal leiden tot een beter begrip bij het publiek van de ecologische, aardkundige, cultuurhistorische en toeristische betekenis van dit (ruimere) gebied. Het zou bijvoorbeeld de mogelijkheid bieden om een gewenste ontsluitingsstructuur met poorten en een zonering te projecteren op de aanwezige landschappelijke kenmerken en bezienswaardigheden zoals aanwezige cultuurhistorisch interessante structuren, patronen en elementen, waaronder bijzondere reliëfs en relictten.

¹⁰ [gemeente Utrechtse Heuvelrug | Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht](#)